

TOPONÍMIA I CONFIGURACIÓ URBANA DE MANACOR AL S. XVII

Albert Carvajal Mesquida i Antoni Ferrer Febrer
XV Jornada d'Antroponímia i Toponímia. Manacor, 2002

INTRODUCCIÓ

L'estudi de la toponímia urbana d'èpoques passades no només permet recuperar part del nostre patrimoni cultural sinó que pot esdevenir una font molt interessant per conèixer la morfologia de la ciutat durant una època històrica. Aquesta comunicació té com a objectiu contribuir al coneixement de denominacions antigues referides a llocs concrets de la vila de Manacor durant el s. XVII, que apareixen esmentades en algunes fonts documentals. Les aportacions més importants a Manacor sobre aquest tema es deuen a G. Fuster i J. M. Fuster amb la seva obra *Calles de Manacor*, revisada i ampliada recentment.¹ Aquesta obra es basa, majoritàriament, en fonts del s. XVIII i, en aquest sentit, la nostra aportació s'orientaria en dues direccions:

1.— Confirmar la presència de la majoria de topònims estudiats per Fuster ja a la documentació del s. XVII i, alhora, recuperar nous topònims presents a la documentació.²

2.— Identificar, en la mesura de les possibilitats, els carrers esmentats pels topònims i, aleshores, establir una hipòtesi de configuració urbana de la ciutat durant el s. XVII a partir del patrimoni toponímic. Aquesta hipòtesi delimitarà una seqüència de l'evolució de Manacor corresponent a aquest segle, la qual compararem amb la hipòtesi de configuració realitzada per Rosselló Verger a partir de la identificació de part de les illetes esmentades als *Stims* de 1685.³

És sabut que durant el període que tractam els carrers no tenien un nom propi oficial (de fet, no en tingueren un fins al 1863), sinó que més bé hauríem de parlar d'unes denominacions populars que feien referència a algun habitador distingit, un edifici destacat, a accidents i característiques del terreny o a algun aspecte de la fisonomia urbana. Aquesta

¹ FUSTER, G. *Calles de Manacor*. Manacor, 1962.

FUSTER, J. M. *Carrers de Manacor*. Manacor : Ajuntament, 1997.

² La major part dels topònims recollits en aquest article juntament amb la seva base documental fou publicada a la revista *Perlas y Cuevas*. CARVAJAL, A.; LLITERAS, J. «Els carrers de Manacor al segle XVII». *Quadern de Perlas y Cuevas* 22.

³ ROSSELLÓ VERGER, V. *Mallorca, sur y sureste*. Palma : Cámara de Comercio, Industria y Navegación, 1964. En aquesta obra Rosselló presenta un conjunt de plànols de Manacor per tal d'establir l'evolució de la vila. Amb l'ajuda de G. Fuster elabora una projecció de configuració urbana a partir de la identificació aproximada de 25 de les 58 illetes que s'esmenten als *Stims* de 1685.

indefinició, que pot suposar problemes per a la identificació dels diferents llocs, també suposa una enorme riquesa per conèixer la realitat urbana de l'època. De fet, recollim més d'una cinquantena de topònims referits a carrers, places i carrerons, els quals ens permeten identificar 35 carrers o places. Alguns topònims diferents assenyalen el mateix carrer, fet molt freqüent a l'època; en canvi, d'altres no els hem pogut identificar.

Les fonts documentals principals que hem emprat són les següents:

* El cadastre de 1617 (1).⁴

* El cadastre de 1649 (2).⁵

* Un llibre d'obres pies de 1652 a 1663 (3).⁶

* Un llibre de revisions del Comú de Manacor de 1699 (4).⁷

RELACIÓ DE TOPÒNIMS DOCUMENTATS

El conjunt de topònims provinents dels llibres esmentats són els següents:

Forma directa

Carrers:

carrer dit de mosson Agustí o Miquel Mas.

carrer de la posada de Son Mas en Fartàritx.

carrer de l'Anell.

carrer major dit de l'Anell.

carrer de l'Anell olim de mosson Joanot Pareto.

carrer de mosson Antoni Barceló.

carrer d'en Biulaigo.

carrer de Jaume Ginard Biulaigo.

carrer des Bog.

carrer dels Bous.

carrer d'en Fullana.

carrer de Ciutat olim dit lo pleniol.

carrer de la costa dita d'en Pere Llull.

carrer de la creu.

carrer de la casa del col·legi de Pollensa, dites dels Anagistes.

carrer de la posada dels Anagistes.

carrer d'en Ferrà.

carrer de mosson Font, notari.

carrer del forn de puja.

carrer del senyor Fortesa.

carrer de na Fosca.

carrer d'en Frare

⁴ A.H.M. Cadastre de 1617.

⁵ A.H.M. Cadastre de 1649.

⁶ A.P.M. Llibre d'Obres Pies, 1652-1663.

⁷ A.P.M. Llibre de Revisions del Comú de Manacor de 1699.

carrer del Fum.
 carrer ara dit del Furot o Soler.
 carrer del senyor Garriga.
 carrer d'en Gatzella.
 carrer vulgo dit de don Gregori.
 carrer de don Gregori Vilalonga.
 carrer de la Infanta.
 carrer d'en Joan Conte.
 carrer de mosson Joanot.
 carrer dels Llodrans.
 carrer d'en Matarronya.
 carrer Nou.
 carrer de n'Oliver.
 carrer del senyor Pere Andreu.
 carrer d'en Perot Andreu.
 carrer de mossèn Pere Quintana, prevere.
 carrer de mestre Pere Serra.
 carrer des Pou Fondo.
 carrer del Rei.
 carrer d'en Simó Jaume.
 carrer d'en Soler als. Furot.
 carrer de la Tafal.
 carrer dels Tonadors.

Carrerons:

carreró d'en Felip Fullana.
 carreró del senyor Togores.
 carreró del Trispol.
 carreró de l'Escolà.

Camins:

camí de Sant Llorenç.

Places:

plaça del Lledoner.

Forma indirecta

En un indret concret:
 en lo lloc de Fartàritx.
 a la Bassa.
 al cantó de mosson Joan Jaume.
 al cós.
 a la costa d'en Pere Llull.
 a la costa d'en nadal.
 a la creu d'en Domenge.
 a los 4 cantons.
 al lledoner.

al mercadal.
 al monestir
 a la plaça.
 al pontet de Fartàritx.
 als pous.
 a la rectoria.
 a s'Antigor.
 al torrent.
 a la via del Barracar.
 al capdellà del carrer de com anam a la Tafal.
 al carreró quan se va de la rectoria al mercadal.

En una illeta:

en la illeta de Llorens Amer de la Bassa.
 en la illeta del senyor Llorens Ballester.

Prop d'un edifici o lloc que es pren com a referència:

prop del convent.
 prop de l'església.
 prop dels 4 cantons de la costa quan pujam dels pous a la vila.
 prop de la sínia dita na Camella.
 prop del pont major.
 prop del porxo.

TOPÒNIMS I REFERÈNCIES DOCUMENTALS

De n'Agustí Mas (d'en Miquel Mas o de Son Mas)

El 1699 la vídua de Miquel Gomila (à) gegant feia un cens de 8 sous i 9 diners «per les suas casas poseyeren en la present vila en el *carrer dit de mosson Agusti, ó Michel Mas*, contiguas, que antigament fonch tota una case en lo lloch de fartaritx» (4). Sembla que la denominació més antiga és la de carrer de Miquel Mas, tal volta en referència al prevere i beneficiat de la Parròquia de Manacor Miquel Mas, mort el 22 de desembre de 1677. El nom d'Agustí Mas es referiria a un germà seu o al discret Agustí Mas Casellas, notari, que morí el 17 d'octubre de 1734. Ambdós foren membres de la família propietària de Son Mas, la qual tenia posada a Manacor a la part de Fartàritx. El 1699 Joan Jaume (à) lluent pagava un cens d'1 lliura 10 sous «per unes cases que foren de Margarita Gelabert en el *carrer de la posada de Son Mas* en fartaritx» (4). El nom es va perdre a finals del segle XVIII, motiu pel qual no hem pogut esbrinar la seva situació exacta.

De n'Amer (del Furot, d'en Soler, de n'Oliver, del Sr. Forteza)

Benet Oliver (à) roig pagava el 1699 un cens de 10 sous al 8% «per la sua casa situada en la present vila en la *illeta de Llorens Amer de la Basse*, confrontades de una part ab via publica, de altre part ab cases dels hereus de mestre Marti Joans als. Marçal, de altre ab cases de Bart. Riera als. Thapal, de altre ab altre via publica, y de altre ab cases del honor Llorens Amer dit de la Basse, la qual case fonch de Nadal Riera Melcion» (4). Es tracta de l'actual carrer de Pius XII, conegut encara ara com carrer de n'Amer. Queda clar que el nom es deu a Llorenç Amer (à) de sa Bassa, un dels personatges més importants del seu temps

(propietari de nombroses finques i membre del govern municipal). Es casà amb Joana Blanquer i morí el 21 d'agost de 1658.

Això no obstant, el carrer tingué anteriorment altres noms: hem pogut arribar a trobar-ne quatre de diferents.

De l'Anell (Major, de mosson Joan Peretó)

És una altra de les denominacions que han arribat fins als nostres dies, tot i que actualment el nom oficial del carrer és el de Major, tan antic com el que ara tractam (com veurem més endavant). El 1649 el mestre fuster Antoni Riera, fill de Sebastià, tenia valorades en 180 lliures unes cases i corral al carrer de l'Anell (2). Els germans Muntaner es dividien el 1652 una herència que constava d'unes cases que confrontaven «ab lo *carrer major dit del anell*» (3).

Però tot i remuntar-nos tan enrere, hem pogut esbrinar que a principis del segle XVII tenia un altre nom. El 1699 Julià Truyols (à) granada pagava un cens de 8 sous al 8% «per la sue case en el *carrer del anell* olim [=altre temps] de mosson Joanot Pareto, que foren de Pere St.Andreu als. Petit» (4). Aquesta seria, doncs, la denominació primitiva, que recordaria mosson Joanot Peretó, personatge del qual sabem que arribà a ser conseller de la mercaderia i batle reial de Manacor, mort el 4 de juny de 1596. Dels tres noms que hem vist, el de l'Anell degué ser el més popular de tots, i faria referència al joc de l'anell que se celebrava allà els dies de festa gran.

Per finalitzar, direm que les germanes Maria i Catalina Peretones (germanes del magnífic senyor Salvador Peretó i nétes de mosson Joanot) eren les propietàries de les cases del seu padrí (que es destacaven per tenir el portal vermell), a més de les possessions de Son Toell i sa Culavera, i dels rafalets la Font de Rondalla i Son Llaringo, ambdós dins la possessió de Conilles (4).

De mosson Antoni Barceló

El 1649 Antoni Caselles (à) soberà tenia valorades en 140 lliures unes cases i corral «al *carrer de M^o Ant. Barceló*» (2). Evidentment, ens trobam un altre pic davant d'un personatge, mestre Antoni Barceló (à) Pasturana, cirurgià, mort el 19 de desembre de 1602, o bé del seu fill Antoni, també cirurgià, que morí el 29 de novembre de 1656. Pareix que el primer és el més probable: sembla que fou l'artífex de la construcció de la creu de pedra de s'Antigor, per tal com en l'acta del consell del 26 de juliol de 1598 aquella és citada amb el sobrenom de mestre Antoni Pasturana.

El nom es perdé al llarg del segle XVIII, moment en què fou substituït pel que té actualment: carrer de n'Amador.

El Barracar

L'any 1699 Margalida Salas (à) mon senyora, vídua de Pere Gomila (à) pere negre, pagava un cens d'1 lliura 2 sous per cases «en el carrer com se pren la *via del Barracar* en la qual casa esta la 6. stacio del via crucis» (4), és a dir, la Verònica.

Sa Bassa

El 1649 Antoni Rexach tenia unes cases amb corral «a la *Basse*» (2).

D'en Biulaygo

El 1649 Andreu Perelló, fill de Joan, tenia valorades en 60 lliures unes cases i corral «al *carrer den biulaygo*» (2), actualment carrer de la Dolçura. Es tracta d'un malnom que,

aleshores, tenia Jaume Girard: el 5 d'agost de 1663 els germans Bartomeu i Joan Frau Mas es repartiren l'herència dels seus pares Bartomeu i Catalina, composta, entre d'altres coses, d'unes cases i corral «scituades en la pnt. vila en el *carrer dit de Jaume Girard biulaygo* francas de cens, affronten ab dit carrer publich, de altre ab casas dels hereus de Pere Nadal» (3).

Des Bog

Només una referència tenim d'aquest carrer, i és la que ens dóna el cadastre de 1617: aquell any Antoni Palafanguer hi tenia unes cases. Per aquest motiu, no ens és possible donar dades sobre la seva localització.

Dels Bous

Ens trobam amb un altre dels noms encara utilitzat actualment. El 1649 Antoni Galmés, fill de Llorenç, hi tenia unes cases valorades en 80 lliures (2). El seu origen sembla anterior al segle XVII i, segurament, es deu al llinatge d'una important família extingida al voltant d'aquella centúria. De fet, el 1601 era trompeta i oficial de la vila Rafel Bou: com volia anar-se'n de Manacor, els jurats decidiren a la reunió del 10 d'abril d'aquell any augmentar-li el sou.

Avui dia el seu nom oficial és el de carrer de l'Amistat.

Camí de Sant Llorenç

El 1649 Antoni Barrera, fill d'Antoni, tenia valorades en 100 lliures unes cases i corral *al camí de Sant Llorenç* (2). Es tracta de l'actual carrer d'Artà que, segles enrere, era el camí reial per anar a aquella vila. Així doncs, no és estrany que el petit carrer format al començament del camí rebés el nom de les dues viles veïnades.

El cantó de mosson Joan Jaume

Segons el cadastre de 1649, Joan Blanquer tenia unes cases i celler valorades en 425 lliures «*al canto de mosson Juan Jaume*». La possibilitat és doble: que el nom derivi de mosson Joan Jaume (à) de la possessió (que morí el 21 d'abril de 1648) o de Joan Jaume (à) meler, fill d'Antoni (que morí el 24 de gener de 1651). Si es tractàs d'aquest darrer hauríem de parlar de l'actual carrer de sant Jeroni, a Fartàritx, que durant el segle XVIII rebé el nom de carrer d'en Meler en referència al malnom de la família Jaume. De fet, el 1662 la mare del susdit Joan Jaume, Bàrbara Jaume i Carbonell, vídua d'Antoni Jaume (à) meler, tenia unes cases que foren del seu marit al lloc de Fartàritx (3).

Carreró d'en Felip Fullana

El 1649 Bartomeu Sampsó, fill de Bartomeu, tenia valorades en 125 lliures unes cases i corral situades «al carreró d'en Felip Fullana» (2). L'11 de juliol de 1657 Miquel Aulet, former de la Ciutat de Mallorca, declarava tenir a Manacor «unas casas y corral scituadas en la pnt. vila al *carrer dit den fullana* en alou del Sr. Rey francas de cens, affrontan de una part ab casas y corral de la muller de Guillem Pasqual, y de altre ab lo seller de Monserrat Bauça, de altre ab carrer publich» (4). És curiós que, malgrat no saber la ubicació del carrer, coneixem a qui fa referència: a Felip Fullana, mort el 25 d'abril de 1638.

Carreró del Sr. Togores

L'actual carrer d'en Bosch era conegut el 1649 com carreró del senyor Togores, és a dir, del Comte d'Ayamans. Aquell any Bartomeu Riera (à) garbe hi tenia un celler valorat

en 75 lliures (2). El 1665 trobam documentats els hereus del molt il·lustre senyor Jeroni Ballester de Togores, canonge i comte d'Ayamans (4).

Carreró del Trispol

Tan sols sabem que el 1649 Antoni Sardà, fill d'Antoni, tenia un celler «*al Carreró del trispol*», la situació del qual desconeixem (2).

De Ciutat (Lo Pleniol)

El cèntric carrer d'en Joan Lliteres ja era conegut al segle XVII com carrer de Ciutat, per tal com des de ben antic allà començava el camí reial que unia Manacor amb la capital de l'illa. El 1649 Antoni Sitges (à) castell hi tenia unes cases i corral valorades en 100 lliures (2). El 1699 Bartomeu Vaquer (à) de Son Font pagava un cens de 10 sous «per cases grans en el principi com entram en el *carrer de Ciutat* olim [=altre temps] dit *lo pleniol*» (4). Aquesta seria una denominació fins ara desconeguda d'aquest carrer, i s'hauria d'entendre com indret pla i elevat.

Prop del Convent

Sovint un carrer rebia el nom d'un dels seus edificis principals. Així, el 1699 Jaume Sampsó pagava 8 sous «per la sua casa *prop del convent davant la sitja gran dita ne Moxeta*, la qual fonch de Ant. Sales, y antes de Salvador Riera» (4).

El Cós

El cós era el lloc on se celebraven les corregudes durant les festes patronals. El 1649 Antoni Riera (à) lluny, teixidor, tenia valorades en 90 lliures unes cases i corral «*al Cos*» (2).

De la costa d'en Pere Llull

Miquel Bauçà, fill de Miquel, feia present el 12 d'octubre de 1662 al visitador de la Reial Capbreuació que pagava anualment al Comú de Manacor 14 sous, moneda de Mallorca, per unes cases «que confronten de una part ab via publica dita de la Costa» (4).

Més interessant és l' anotació següent, que ens dóna la situació exacta del carrer: «Item fan [el 1699] los hereus de Antoni Vich vuyt sous en el for de 8 per 100 per la sua casa scituada en la pnt. vila en el *carrer de la costa dita den Pera Llull* com se puja dels pous a la vila, que foren de Guillem Gelabert y antes de Guillem Senseloni» (4). Aquests pous estaven a l'actual plaça de Ramon Llull i, aleshores, es tractaria del carrer Jaume Domenge.

El nom el donava l'honor Pere Llull Llull (à) de la costa, fill de Pere i de Magdalena, que va morir el 10 de juliol de 1703. Cal fer notar que davant les seves cases hi havia una sínia: el 1619 els jurats declaren tenir «una senia tancada davant casa de mise Joan Llull devallant de la costa».

De la costa d'en Nadal

A diferència de l'anterior, no coneixem la seva situació. Només podem dir que el 1699 la vídua de Pere Fullana, mestre peaire, feia un cens d'1 lliura «per la sue case *a la costa den Nadal* que fou de mestre Pere Fullana Sastre y antes de Pere Pareto menor y antes de Joan Andreu lliberti» (4).

A la creu d'en Domenge

El 1649 el peraire mestre Antoni Vidal tenia unes cases i corral devora aquesta creu de pedra (2), una de les moltes que hi hagué a Manacor. Generalment, rebien l'apel·latiu del seu constructor o de la persona que havia pagat dels seus diners alguna restauració. Pel fet que, com veurem més endavant, el canonge Domenge fos el propietari de la Torre de ses Punes i de les seves terres (veïnades de la barriada de Fartàritx), entraria dins del possible que hagués reconstruït la seva creu, tan propera a les seves possessions, que des de llavors ençà hauria rebut el nom de creu d'en Domenge.

De la Creu

Aquest conegut carrer manacorí ja rebia el mateix nom durant el segle XVII. El 1649 Andreu Burguera tenia unes cases «a fartarig davant la creu» valorades en 50 lliures (2). El 4 d'octubre de 1663 Catalina Gil, vídua de Martí Gil, deixava al seu fill Guillem unes cases que el seu marit tenia «en la present vila *en lo lloch de fartarig devant la creu*» (4). I el 1699 el moliner Joan Cerdà pagava un cens de 7 sous al 5% per unes cases que foren de Pere Massanet «situades en la present vila *en lo lloch de fartarix* en el *carrer de la creu* en al cap qui mira daves la torre del Canonge Domenge» (4), és a dir, la Torre de ses Punes.

Dels Enagistes (d'en Simó Jaume)

El 1699 el prevere Miquel Soler, fill de Joan (à) de la garriga, pagava 8 sous «per las cases que foren de Ramon Gargell y antes de Joan Fullana Galileu en el for de 8 p. 100 situades dites cases en el *carrer de la casa del collegi de Pollensa, dites dels Anegistes*» (4). Segons una anotació posterior, les susdites cases passaren a formar part del Col·legi com a botiga. Aquell mateix any, Pere Joan Matamalas (à) palleta, fill de mestre Pere Joan Matamalas, sastre, pagava un cens de 10 sous al 8% «per la sua casa en el *carrer de la posada dels Anagistes* que antigament foren de Nicolau Gomila y antes de mosson Ramon Sampso pre. als. Robi» (4).

Aquest carrer és l'actual del Príncep, i rebia aquell nom per la posada que hi tenien els jesuïtes, coneguts popularment com *enagistes* (derivat de sant Ignasi de Loyola).

De l'Escolà (d'en Ferrà)

Bernat Blanquer, escolà de la Parròquia, pagava el 1699 un cens de 3 sous 6 diners per unes cases «prop de la isglesia confrontades ab lo *carrero dit del scola*, y ab cases del Rt. Guillem Garriga» (4). Tal vegada es tracti de l'actual carrer de l'escolà Pocoví, i rebria el nom del propi habitador o del seu pare, Joan Blanquer, que el 1663 també era l'escolà de la Parròquia i que tenia unes cases al carrer d'en Ferrà.

Prop de l'Església

El 1649 Bartomeu Llull tenia valorades en 100 lliures «per cases a la vila *prop de la isglesia*» (2). I l'any 1699 Miquel Cabrer (à) boguet pagava 2 lliures 10 sous de cens per unes cases que foren establides al prevere Nadal Ferrer «junt an la casa de la isglesia davant el portal major de dita isglesia» (4), és a dir, l'actual plaça de l'arquitecte Barceló.

D'en Ferrà (de l'Escolà)

El 1652 Maria Ginard i Truyol, vídua de Joan Ginard, deixava a la seva filla Praxedis unes cases i corral «dins dita vila de Manacor anel *carrer dit den Ferra* quant se va de la plassa a la isglesia, affrontan de una part ab casas y corral de Pere Oliver y de altre ab casas de la V^a Francina bauma y de altre ab cases de Joan Blanquer scola» (3).

De mosson Font, notari (de mossèn Pere Quintanar, de n'Obrador, de s'Atafal)

L'any 1649 Francesc Pasqual (à) capellà, fill de Francesc, era propietari d'unes cases valorades en 100 lliures «*al carrer de m^o font nott.*» (2). Cinquanta anys després, Francisca Soler, vídua d'Antoni Sureda (à) poca-sang, feia un cens de 3 sous 6 diners «per les cases foren de Antoni Rosselló alias Biu en el carrer de mosson font a los 4 cantons com se va de la Bassa per dit carrer» (4). Com veurem més endavant, aquest carrer seria l'actual Francesc Gomila. El nom que ara tractam recorda Miquel Font notari, enterrat al Convent el 10 de març de 1648.

Del Forn de Puja

Bartomeu Pasqual (à) des moros feia un cens de 18 sous el 1699 «per la sua casa que antes foren duas cases es asebre una de Julia Llull o de se muller dita mado Margoy, la altre de Pere Fullana que es la part qui confronta ab la casa del Sr. Pere Juan Andreu olim [=altre temps] de Bernardi Andreu, en el carrer del *forn de puja*» (4), la ubicació del qual no sabem.

Del Sr. Forteza (de n'Amer, del Furot, d'en Soler, de n'Oliver)

El 5 d'agost de 1663 els germans Bartomeu i Joan Frau (els mateixos que tenien casa al carrer d'en biulaygo) cobraven un cens de 2 lliures 8 sous de mestre Joan Castelló, teixidor de llana, el dia de sant Pere i sant Feliu, «per cases possehex al *carrer dit del Sr. Forteza*» (4). No coneixeríem la seva localització si no fos perquè aquestes cases eren el 1699 de Francesc Rosselló (à) papayona i estaven al *carrer del Furot* (vegeu aquest carrer).

De na Fosca

El 29 de gener de 1665 Mateu Fons donava al seu fill Guillem Fons Orpí «un seller ab lo cup scituat en la present vila en el *carrer dit de na fosca* affronta ab dit carrer, de altre ab seller de Bartomeu Riera taffal fuster, de altre ab corral de Miquel Bonet» (4). Cal anotar que, uns anys després, Bartomeu Riera (à) tafal tenia unes cases al *carrer de n'Amer* (vegeu aquest carrer), motiu pel qual podria tractar-se del mateix.

D'en Frare

Jaume Riera declarava posseir l'any 1699 «unes cases scituades dins dita vila de Manacor en lo carrer dit den frare» (4). El fet que, en aquell mateix carrer, hi visqués Francesc Riera (à) metge, ens fa creure que tal vegada es pugui tractar de l'actual carrer de la Llum, a Fartàritx, conegut als segles XVIII i XIX amb el nom de carrer den Metge.

Del Fum

Ens trobam davant un carrer que ha pogut mantenir el seu nom per espai de més de tres-cents anys. Segons el cadastre de 1617 Bartomeu Jaume (à) meler hi tenia unes cases, de la mateixa manera que Jaume Parera el 1649 (2). El que resulta més difícil és conèixer l'origen del nom.

Del Furot (de n'Amer, de'n Soler, de n'Oliver, del Sr. Forteza)

Martí Melis (à) gall pagava el 1699 un cens de 8 sous al 8% per una casa que fou de Bartomeu Nadal (à) blavet, que «confronta de una part ab carrer publich, de altre ab cases de mestre Francesc Rosseyo papayona texidor de llana olim [=altre temps] de mestre Joan Castello, de altre ab corral dels hereus de Bartomeu Riera treupalla, de altre ab cases de Jordi Sureda, en lo *carrer are dit del Furot, ó, Soler*» (4). Així doncs, aquest carrer arribà a

tenir fins a cinc denominacions coetànies, fent sempre referència a un habitador distingit. En aquesta ocasió, el nom deriva del malnom del llinatge Soler, tal i com ho veurem més endavant.

D'en Garriga

L'actual carrer d'Antoni Duran rebé durant molts d'anys el nom d'en Garriga, llinatge d'una important família manacorina allà establida. El més comú és que sigui citat únicament amb el cognom: el 1649 el traginer Cosme Mesquida tenia unes cases i corral «*al carrer del Sr. Garriga*» valorades en 150 lliures (2). Altres vegades es feia referència a un membre concret d'aquella: l'any 1700 Bartomeu Bonet (à) xambo pagava un cens d'1 lliura 8 sous «per la sua casa fonch de Antoni Cerda recordell en el *carrer del Sr. Antoni Garriga*, confrontades ab cases dels hereus de Joan Binimelis compte, y de la altre part ab cases de Antoni Jaume alias meler» (4). L'anterior propietari, Antoni Cerdà (à) recordell, les tenia valorades en el cadastre de 1649 en 150 lliures, malgrat que aleshores el carrer era «del Sr. Thomas Garriga» (2). Vet ací, en tot cas, alguns membres de la família que visqueren durant aquells anys, amb les dates en què moriren:

- El Sr. Jaume Garriga, mort el 9 de gener de 1628.
- El prevere mossèn Antoni Garriga, que morí el 21 de desembre de 1630.
- El Sr. Tomàs Garriga, fill de Tomàs, mort el 26 de juliol de 1668.

D'en Gatzella

L'any 1699 Jaume Pasqual (à) gatzella pagava 20 sous «per las suas cases posseyx en la present vila en lo *carrer den Gatzella*, confrontades ab cases de Antoni Nadal de Son Llunas, y ab cases de Joan Pasqual» (4). No importa dir res sobre l'origen del nom. Allò que no ens ha estat possible esbrinar és la seva localització.

D'en Gregori

Ens trobam amb un nom l'origen del qual es troba al segle XVI. Ja l'any 1551 els jurats escrivien que els pregons haurien de començar a la plaça reial de la vila (actual plaça de la Constitució) i seguir pel cantó del magnífic Gregori Villalonga. Així continuà al llarg del segle XVII, fins que al segle XVIII es generalitzà el nom que encara té actualment: carrer de n'Oleza. Com veurem, la posada del Sr. Gregori era l'antiga casa de ca n'Oleza.

El 1699 els hereus del mestre picapedrer Pere Muntaner feien un cens de 3 sous 6 diners per unes cases «situades en el *carrer vulgo dit de D. Gregori, prop dels 4 cantons de la costa quant pujam dels pous a la vila*, confrontades de una part ab cases del Sr. D. Joan Sureda olim [=altre temps] dites de D. Gregori, y de altre part ab cases y seller de Pera Llull parayre, que fa un de dits 4 cantons de dites cases are en posseyx porcio Michel Truyols de la Granada» (4).

El mateix any, l'honor Pere Mesquida (de la possessió de Son Mesquida) pagava un cens de 8 sous per la casa que tenia «an el *carrer de don Gregori Vilalonga*» (4). I el 1700 el picapedrer Joan Poquet tenia un cens de 10 sous «per la sua casa en el *carrer de D. Grigori [sic] de Vilalonga*, confrontades de una part ab cases *del canto de la coste de Pere Llull com se va en els pous*, y de altre ab les cases del Sr. Michel Sales, ferrer» (4).

Illeta d'en Llorenç Ballester

El 1699 el doctor en ambdós drets Tomàs Rosselló pve. feia 3 sous 6 diners de cens «per la sua casa dins la present vila en la *illeta del Sr. Llorens Ballester*, morador de la part

del torrent» (4). Segons la mateixa font, son pare nomia Rafel Rosselló (à) figuera, fet que ens fa pensar que l'actual carrer d'en Figuera, a Fartàritx, tendria el seu origen en aquesta família. El seu nom anterior seria carrer d'en Ballester, aleshores personatge encara més important que els Rosselló.

De la Infanta

El 20 d'agost de 1666 Miquel i Antoni Bauçà es dividien l'herència dels seus pares Joan i Joana Badia, consistent en «unas casas y corral scituadas dins la present vila de Manacor en el *carrer dit de la Infanta*, francas de cens. Affronten de una ab casas de Miquel Bauça, de altre ab casas de Rafel Nadal sastre, y de altre ab corral de Bartomeu Gomila, y de altre ab dit carrer» (3). Es tractaria del carrer d'en Venturós, actualment d'en Pere Morey. El que no sabem és a quina infanta fa referència.

D'en Joan Conte (d'es Pou Fondo)

L'any 1699 Guillem Sureda, fill del doctor Joan Baptista Sureda, pagava un cens de 3 sous 6 diners «per les sues cases posseyx en lo *carrer den Joan Conte* en la qual casa es el pou fondo per amitjes ab altre case» (4). Sembla que es tracta de l'actual carrer del Pou Fondo: de fet, el 1649 la vídua de Joan Binimelis (à) conte hi tenia unes cases i corral valorades en 160 lliures (2). El nom sembla derivar d'un pou que destacava per la seva fondària.

De mosson Joanot

Al cadastre de 1649 consta que Antoni Artigues (à) de Son Artigues tenia unes cases en aquell carrer, valorades en 225 lliures (2). Ens trobam davant la denominació antiga de l'actual carrer del Baix Riera, que recordaria un dels dos personatges següents:

— Mosson Joanot Andreu, batlle reial de Manacor el 1533.

— Mossèn Joanot Andreu pve., beneficiat a la Seu, fill del magnífic Pere Tomàs Andreu. Morí el 21 de gener de 1665.

Al Lledoner

Fou costum molt arrelat a la nostra illa sembrar a les places dels pobles un lledoner a causa de la creença que la seva ombra era protectora. Manacor també en tingué un, almenys fins a mitjan segle XVII, concretament a l'actual plaça del general Weyler, que durant molts anys fou coneguda com *plaça del Lledoner*.

El 1649 Bartomeu Rosselló (à) rafalet tenia valorades en 80 lliures unes «cases y corral *al lladoner*» (2). Més interessant és l'anotació presa el 1704 sobre un cens de 20 sous pagats per Joan Gelabert (à) isidro per una casa que confrontava «al die de vuy que contam als 15 setembre 1704, de una part ab via publica olim [=altre temps] dit la *place del lladoner*, de altre ab la rectoria, de altre ab cases del honor Raphel Nadal que are de sos hereus, y de altre ab lo seller del dit Raphel Nadal, que are ha comprat dit Joan Gelabert Isidro» (4).

Dels Llodrans

Actualment carrer del Pare Andreu Fernández, és un derivat del llinatge Llodrà, cosa que ens fa pensar que ens trobaríem amb una de les denominacions de carrer més antigues, tal volta del segle XIV: entre els primers pobladors de Manacor constatam els germans Guillem i Bernat de Llodrà. Direm aquí, com exemple, que Antoni Riera (à) melchior

pagava el 1649 per cases en aquest carrer (2), i que el 1617 el mestre ferrer Antoni Cerdà feia un cens al ciutadà Pere Fiol per unes cases que hi tenia (1).

D'en Matarronya

Francina Bauçà (à) s'espiciera, vídua del barber Antoni Fluxà, pagava el 1699 un cens de 8 sous «per las casas del matarroña», de les quals s'especifica que estan en el torrent (4). Es tracta d'un nom del qual res no sabem, i que segurament tenia el seu origen en un malnom. Tan sols podem dir amb certesa que es mantingué fins a finals del segle XVIII: el 1780 Margalida Sansó (à) rellas hi tenia una casa.

El Mercadal

Durant el segle XVII rebia aquesta denominació l'actual plaça de la Constitució i els carrers d'Alexandre Rosselló i d'en Jaume Domenge, en recordança dels mercats que allà se celebraven. Documentat al cadastre de 1649, cal que destaquem les dues anotacions següents, ambdues de 1699 (4):

— Sebastià Fornés (à) emperador pagava un cens de 2 diners «per les suas cases y per les cases de Guillem Daviu als. maure, contiguas a les suas, situades en la present vila de Manacor en el *canto del mitx del Mercadal* qui pren per avall, que te un portal qui mira dins el Mercadal, y dos portals dins el carrer de mosson Jaume Camell texidor de llana».

— Antoni Pasqual (à) maya pagava un cens de 12 sous «per la sua casa dins la present vila en el carrer del Mercadal confrontades ab tres vias publicas duas de las quals es el *carrero quant se va de la rectoria an dit Mercadal*, y de altre part ab cases de Antoni Gomila la qual casa hera de mestre Joan Gali sombrerer».

Al Monestir

Amb el nom de *monestir* es coneixia el convent de sant Vicenç Ferrer. El 1649 el sastre Jaume Pol tenia valorades en 120 lliures les seves cases «*de davant al monestir*».

Nou

Aquest conegut carrer ja tenia el mateix nom al segle XVII. El 1617 Bartomeu Cabrer (à) boguet hi tenia unes cases (1). El 1649 Antoni Fàbregues (à) rovellosa tenia valorades en 70 lliures unes «cases y corral al carrer nou» (2). I el 1699 el doctor en medicina Guillem Riera feia un cens de 14 sous «per cases en el *carrer nou* confrontades ab dos vias publicas en el canto quant se entre per el carrero qui va en el *carrer del fum* y de altre part ab cases del Rt. Nadal Ferrer prevere» (4).

De n'Oliver (de n'Amer, del Furot, d'en Soler, del Sr. Forteza)

Ja assenyalàrem quan parlàrem del carrer de n'Amer les moltes denominacions que tingué aquella via. Ara estudiarem la que tal volta és una de les més antigues. El 1662 mossèn Pere Soler pve. (curiosament, qui donarà nom al carrer pocs anys després) pagava un cens de 4 sous «per unas cases y corral scituades dins la present vila de Manacor en lo *carrer dit den Oliver*» (4). El 7 de febrer de 1663 Antoni Oliver (possiblement sigui el personatge de qui prové el nom), fill de Bartomeu, dividia entre els seus fills Bartomeu, Antoni i Joan Oliver Mesquida l'heretat del seu sogre, que consistia en unes «cases y corral scituades dins la present vila de Manacor en el *carrer dit den Oliver*, francas de cens, confrontadas ab dos carrers publichs, de altre ab casas y corral de Miquel Soler y de altre ab cases de Matheu Serra corredor» (4).

I especialment significativa és la següent anotació de 1699: Catalina Caldentey, vídua de Joan Ribot (à) parra, pagava un cens de 14 sous «per la sua casa en el *carrer den Oliver are el carrer den Soler prop de la cinia dita na Camella*» (4).

Del Sr. Pere Andreu

Es tracta de l'actual carrer del Convent. El 1649 Antoni Daviu, traginer, tenia valorades en 90 lliures unes cases i corral «*al carrer del Sor. Pera Andreu*» (2). Els germans Bartomeu i Joan Frau cobraven el 1665 un cens de 2 lliures d'Antoni Daviu o dels seus hereus «per un trast de cases an el *carrer den Perot Andreu*» (3). Aquell mateix any els hereus de Miquel Ventejol es repartien una herència de la qual formaven part unes cases que confrontaven amb el forn reial «devant las casas del Magh. Pere Joan Andreu». La família Andreu va ser una de les més importants de Manacor als segles XVI i XVII. Els seus membres foren rics propietaris que ocuparen importants càrrecs a nivell municipal i insular. A més, conta la tradició que mentre els frares dominics construïen el Convent hagueren d'instal·lar-se provisionalment a les cases del Sr. Perot Andreu, on dedicaren una capella a sant Vicenç Ferrer. Precisament, del segle XVII coneixem dos Perots Andreu:

- Mossèn Pere Andreu, teòleg, que morí el 18 d'abril de 1610.
- El Sr. Pere Tomàs Andreu, dit d'Albocàsser, mort el 22 de juny d'aquell mateix any.

De mossèn Pere Quintanar (de mosson Font, de s'Atafal, de n'Obrador)

El 1699 l'honor Sebastià Ramon Obrador (à) de Son Ravanell feia un cens de 3 lliures 1 sou 6 diners «per las suas cases scituades en la present vila en el *carrer dit de M^o Pere Quintana pre, are dit de M^o Font*» (4). Com tractarem més endavant, ens trobam amb l'actual carrer Francesc Gomila. El que no hem pogut trobar ha estat la data de defunció de mossèn Pere Quintanar, de qui sabem que el mes d'abril de 1610 organitzà amb altres preveres un pelegrinatge a Sant Salvador d'Artà.

De mestre Pere Serra

Joan Rosselló, fill de Pere, pagava el 1662 un cens d'1 lliura 14 sous per la meitat d'un cas que confrontaven en part «*ab carrer publich dit de mestre Pere Serre*» (3). Desconeixem quin carrer és, si bé sabem que li donava nom el mestre fuster Pere Serra, mort el 7 de juliol de 1633.

La Plaça (el Mercadal, el Porxo)

L'actual plaça de la Constitució rebé durant el segle XVII els noms de plaça reial, del mercadal o del porxo. Les anotacions que hem trobat són moltes, fet pel qual només n'annotarem dues. El 1617 Antoni Llull hi tenia un hostal (1). I el 1699 els hereus de Pau Pujades (à) brut pagaven 4 lliures 12 sous per unes cases situades «a los primes quatre cantons que encontram com anam del canto de la Sala de la Universitat de la present vila, recto tramite en el convent» (4). Cal recordar que aquell era el centre de la vila, on hi havia la Sala i la carnisseria.

Del Pont Major i del Pont Petit

Al llarg de molts segles la barriada de Fartàritx restà separada de Manacor pel torrent. Per travessar-lo es construïren inicialment dos ponts: un a l'altura del carrer d'en Figuera (conegut com el pont petit o el pontet) i l'altre davant del carrer de Colon (conegut com el pont major o gros). El 1699 Jeroni Massanet pagava 14 sous «per las suas cases en fartarix

prop del Pont Major» (4). I el mateix any els hereus de Miquel Ginard pagaven 8 sous per una casa situada «en el carrer per hont se va a fartarix, per el pontet, son les tres cases del canto a la squerra, que totes tres heran una casa» que, segons consta, fou de Bartomeu Cerdà l'any 1566 (4).

D'es Pou Fondo (d'en Joan Conte)

Ja hem tingut oportunitat de veure com aquest nom té l'origen en un pou que destacava per la seva fondària i que, aleshores, era propietat dels Sureda. Això motivà que el carrer fos conegut amb tan curiosa denominació, mantinguda fins als nostres dies. El 1649 la vídua de Joan Binimelis (à) conta hi tenia unes cases i corral valorades en 160 lliures (2).

Prop del Porxo

El 24 d'agost de 1619 els jurats de la vila decidiren construir a la plaça reial uns porxos per tal que la gent que hi anava a comprar i a vendre no es banyàs els dies de mal temps. Una vegada s'acabà l'obra, hi posaren una capelleta (8 de setembre de 1620) amb les imatges del Sant Crist, sant Jaume i sant Miquel, obrada per un fill de mestre Miquel Domenge, i que serviria per llevar el vici del joc, tan practicat a la plaça. Evidentment, aquest nou element de referència serví per donar nom a la plaça: el 1649 els hereus de Joan Rigo tenien valorades en 150 lliures unes cases «*prop del porxo*» (2).

Com a curiositat afegirem que els materials que sobraren de la seva construcció foren regalats al Convent per dur endavant les obres que allà es feien, així com també que el 30 de juny de 1624 els jurats imposaren als forans una contribució per fer front a les despeses: «Com los gastos y despesas per fer lo porxo de esta vila a gastat la nostre universitat sirca cinch centas lliuras de las quals fins vuy no se ha cobrada cosa ninguna per cuant moltes personas de fora es nostre terma venen fruites y altres mercaderies sens pagar cosa ninguna».

La Rectoria

El 1649 Antoni Bonet, teixidor de lli, tenia unes cases valorades en 140 lliures «*prop de la Rectoria*» (2). I el 1699 el rector de Manacor mn. Gabriel Serra, doctor en ambdós drets, feia un cens de 16 sous «per cases visines de la rectoria a la porta major que hare son la cotxeria que foren de Damiana Marti alias preciosa» (4).

Del Rei

Aquest conegut carrer ha tingut pràcticament sempre el mateix nom. El 1663 els hereus de Joan Munar i Aina Riera es repartien la seva herència consistent, entre d'altres coses, d'unes cases i corral «scituadas dins esta vila de Manacor junt al *carrer del Rey*» (3).

A s'Antigor

Antoni Fàbregues (à) Rovellova tenia valorades en 165 l. unes cases amb corral «*a Santigor*». Els germans Bartomeu i Joan Frau, fills de Bartomeu Frau i de Catalina Mas, difunts, es reunien el 5 d'agost de 1663 per tal de repartir-se l'herència dels seus pares composta, entre d'altres béns immobles, d'un «ort de terra scituat en lo terra de dita vila *a la part de l'Antigor*, que affronta de una part ab lo camí que va a Ciutat, de altre ab camí sender per on se va en el poas» (3). El 1699 Margalida Caselles tenia «unes casas y corral scituades dina la vila de Manacor en el lloc dit *Santigor*» (4).

D'en Simó Jaume (dels Enagistes)

L'any 1663 Esperança Nadal, casada en segones núpcies amb el fuster Joan Perelló, cedia al seu marit el dot que li prometeren (300 lliures) per mitjà d'unes cases «scituadas dins la present vila de Manacor en el *carrer den Simon Jaume*» (3). No sabríem de quin carrer es tracta si no fos perquè el personatge és Simo Jaume (à) gargamella, mort el 16 de gener de 1668. Precisament, l'actual carrer del Príncep fou conegut a finals del segle XVIII i principis del XIX com carrer d'en Gargamella.

D'en Soler (de n'Amer, de n'Oliver, del Furot, del Sr. Forteza)

Dues anotacions de 1699 (4) són molt aclaridores. Jordi Sureda pagava 4 sous de cens «per las suas cases situades en el *carrer dit den Soler als. furot*» confrontades, entre d'altre, amb cases i corral de mossèn Miquel Soler pve. Queda clar qui és que dóna el nom: mn. Miquel Soler, prevere i beneficiat a Manacor, fill de Joan i de Coloma Nadal, de malnom (à) furot, mort el 23 d'abril de 1724. Però el que és més curiós: el mateix Jordi Sureda pagava un altre cens de 3 sous 6 diners per una altra casa «scituada en la present vila en el *carrer den Soler olim dit den Oliver*».

De la Tafal (de mossen Font, de mossen Pere Quintanar, de n'Obrador)

Aquesta possessió manacorina donava nom al carrer que conduïa al camí per anar a les cases. Al cadastre de 1617 ja trobam «los hereus de Andreu Pareto al *carrer de la Tafal*, cases» (1). I el 1699 Francina Pujol (à) pistola, dona de Miquel Riera, pagava 2 lliures 5 sous 6 diners «per les suas cases al cap della del *carrer de com anam a le Tephall dit den Ramon Obredor olim de mº Pere Quintana*» (4). Tal vegada es tracta del prevere Ramon Obrador Mas (mort el 27 de juliol de 1724) o del seu pare l'honor Ramon Obrador.

Dels Tonadors

Encara ara és conegut amb aquest nom el carrer de la Soledat. El 1649 hi tenia unes cases la vídua de Pere Frau (2).

En el Torrent

El 1617 Bernat Llaneres declarava tenir cases «*anel torrent*» (1). I l'any 1649 Antoni Rexach (à) cardell en posseïa unes altres valorades en 190 lliures «al torrent» (2).

CONFIGURACIÓ URBANA DE MANACOR DURANT EL S. XVII A PARTIR DELS TOPÒNIMS

Els estudis d'evolució urbana de Manacor es basen, sobretot, en les aportacions de Rosselló Verger (1964) i Fuster, G. (1962). A partir de la documentació gràfica coneguda i les referències documentals, Fuster estableix una visió aproximada de Manacor amb una incidència especial de les fonts del segle XVIII. Al coneixement de la configuració urbana d'aquest segle contribueix el mapa de Berard de 1785. Els plànols de 1860 i d'altres posteriors ens permeten tenir un coneixement prou perfilat de l'evolució de la ciutat els últims dos-cents anys. La descripció documentada més antiga es troba a una Determinació dels Jurats de 1551 que regula els llocs on s'han de publicar els pregons. La dificultat per identificar els indrets, però, ens impedeix fixar un estat de l'evolució de la vila en el segle XVI. En relació al segle XVII, Rosselló Verger proposà una reconstrucció hipotètica en base

a les 58 illetes esmentades al cadastre de 1685, de les quals, amb l'ajuda de Fuster, n'identificaren 25 i la seva projecció damunt el pla de la vila els permeté establir una seqüència evolutiva de la ciutat prou aproximada. Per la nostra banda, la recopilació de la toponímia documentada a les fonts consultades ens ha impulsat a la formulació d'una hipòtesi de configuració urbana al llarg del s. XVII, que, si més no, confirmaria, en línies generals, la proposta de creixement de Rosselló i, en tot cas, verificaria l'existència de determinats carrers durant la centúria. (Plànol 1)

Els noms dels carrers i llocs que apareixen a la documentació estudiada ens permeten establir una hipòtesi de configuració urbana, si bé cal precisar que una reconstrucció hipotètica a partir dels topònims identificats no exclou la possibilitat de desenvolupament d'altres carrers que, per motius diversos, no quedaren reflectits a les fonts consultades. La reconstrucció, però, de la traça urbana a partir dels carrers localitzats dóna com a resultat un conjunt que coincideix amb un nucli semblant al plànol de Berard de finals del segle XVIII i, d'altra banda, s'ometen, precisament els carrers limítrofes amb el perímetre urbà, fet que faria palès quines foren les zones de creixement durant aquest període.

Els carrers no localitzats a la documentació consultada del s. XVII que apareixen ja al pla de Berard (1787) serien els següents:

Carrer (denominació actual)	Zona (barris actuals)
Pau	Convent
Gerrers	Convent
Retir	Convent
Sant Ramon	Convent
Antoni Pascual	Convent
Llaurador	Sa Vilanova
Bartomeu Sastre	Sa Vilanova
Remei	Fartàritx
Gil	Fartàritx
Estrella	Ses Dames
Rei En Jaume I	Ses Dames
Peral	Ses Dames

Si exceptuam el conjunt de carrers ubicats al nucli més antic, propers a l'emplaçament de l'església, els quals, sens dubte, estaven delimitats en aquesta època, la resta dels carrers no apareguts a la documentació resulten prou significatius i s'ubicarien al perímetre urbà corresponent a l'època. Aquest fet confirmaria la delimitació del solar urbà. L'absència del topònim es pot explicar, o bé per l'absència completa del carrer o, en tot cas, per la presència d'un carrer en una etapa inicial de formació que encara no hauria donat origen a la formació del topònim. De totes maneres, es confirmarien els trets generals de la delimitació urbana durant el s. XVII (Plànol 2).

Les dificultats orogràfiques per a un desenvolupament de la vila cap a la zona oriental impulsà lògicament el creixement cap a l'Oest. A finals del s. XVI la construcció del Convent suposà el límit de la vila cap al Sud i el desenvolupament, durant aquest segle, s'havia centrat sobre tot als voltants de Sa Bassa i l'àrea de traçat, més o menys quadrangular, de Ses Dames. Cal suposar que l'aparició del Monestir dels Predicadors es va convertir en un vertader revulsiu urbà. Això es veuria confirmat pel fet que la majoria de

carrers no esmentats en el s. XVII i que apareixen el 1787 són propers a la zona del convent. Només el carrer Nou i el carrer del Fum són documentats el 1617 i ben probablement són establiments impulsats per l'inici de les obres conventuals. Seguint aquesta hipòtesi, el 1649 s'esmenta el carrer de mosson Antoni Barceló (avui Amador) i el carrer mosson Joanot (avui Baix Riera) els quals comunicarien el carrer Nou amb s'Antigor. En relació a la zona de s'Antigor el més probable és que el seu desenvolupament urbà sigui un fenomen més propi del s. XVIII i esdevengui vinculat a un procés de parcel·lació de terrenys conventuals. De fet, Riera (1913) esmenta l'operació de venda de 52 solars per part dels dominics el 1756 que suposen tres quartons de les set quarterades que configuraven el *pati* conventual inicial a finals del segle XVI.⁸ Així mateix, aquest autor delimita el solar inicial incloent part de les illetes compreses entre el carrer Major, el carrer Nou i la plaça del Convent actuals. Aquesta zona s'hauria desenvolupat durant el s. XVII originant els carrers que apareixen documentats, com el carrer Nou, Fum, Antoni Barceló (Amador) i mosson Joanot (Baix Riera), mentre que la zona de s'Antigor seria un fet urbà consolidat ja al s. XVIII, tal com apareix al pla de Berard.⁹ El que sí dataria de finals del s. XVI seria la creu de s'Antigor, que apareix documentada el 1598 però amb el topònim de creu de mestre Antoni Pasturano, el cognom del qual era Barceló, és a dir, mosson Antoni Barceló, segurament el promotor de l'esmentada creu. En aquesta data un veí demanà desplaçar la creu de lloc per tal de poder construir-hi una casa, fet que corrobora el procés inicial d'urbanització.¹⁰ Durant el s. XVII apareixen algunes referències de s'Antigor als cadastres, però indicant un lloc, una zona, no específicament com a carrer, la qual cosa ens deixa un poc indefinida encara la configuració de l'actual carrer de la Pau en aquest segle, tot i que sembla que es trobaria en un procés de formació.

En resum, les dades toponímiques confirmen el desenvolupament de l'àrea conventual en el segle XVII i XVIII. En el sis-cents *l'hort dels frares* esdevenia el límit de la vila en aquesta zona i fou un vertader obstacle per al creixement futur, el qual no es desenvoluparia definitivament fins al s. XIX, a partir de l'exclaustració del convent. El lleuger creixement durant el s. XVIII es veu reflectit perfectament al plànol de Berard i es concentra, sobretot, a la zona compresa pels carrers de Sant Ramon, Llaurador i Antoni Pasqual. D'altra banda, cal suposar una evolució de la construcció entorn als dos camins que conflueixen cap a Sa Bassa: el camí de Ciutat i el camí de s'Atafal. La consolidació dels dos camins com a vials importants de la trama urbana es confirma a la documentació: camí de Ciutat, lo Pleniol (avui Joan Lliteres) i carrer de mosson Font, de Mossèn Pere Quintana, de

⁸ *De los tres cuarterones, que eran parte de las siete cuarteradas, se habría desprendido ya el convento en 1756, porque en dicho año consta que había enagenado 22 solares para otras tantas casas y para las calles correspondientes y 30 solares del terreno dicho el patio. Estas 52 casas son las que hay desde el puente contiguo a la portería antigua del Convento y las que siguen en las dos aceras de la calle Amador y las de la parte de la calle de la Paz que forman manzana con la calle de Amador (...)* Con los 52 solares estan incluidos algunos de la actual plaza del Convento, no todos, por cuanto en el Liber Consiliorum del convento hay un acta en que se dice que el día 16 de febrero de 1788, se resolvió vender un solar que es el que forma la rinconada de la plaza. RIERA MESQUIDA, B. *La Orden de Predicadores en Manacor*. Palma, 1913, pàg. 54. Encara es pot observar el solar esmentat al pla de Berard.

⁹ Aquesta àrea, seguint les pautes de les referències toponímiques, seria la menys coincident amb la reconstrucció feta per Rosselló en la mesura que les illetes corresponents a aquesta zona ja apareixen perfilades el 1685.

¹⁰ CARVAJAL, A.; LLITERAS, J. *Full Parroquial dels Dolors* 9, març de 1998, pàg. 4.

n'Obrador, i camí de s'Atafal (avui Francesc Gomila). L'abundància de referències confirma el desenvolupament d'aquests carrers a mitjan segle XVII que ja perfilen la gran illeta de Joan Lliteses que tant ha caracteritzat la traça urbana manacorina. Així mateix la varietat de referències toponímiques ens fa pensar en la presència d'edificacions importants, fet aquest que confirmaria la rellevància d'aquests carrers i la importància de Sa Bassa que, cada vegada més, esdevé un espai cèntric i cabdal per a Manacor. Això ho demostra l'ampliació que els Jurats havien manat fer de la plaça l'any 1625 amb l'enderrocament de l'Hospital, el qual ocupava les dues cantonades inicials d'ambdós carrers, endarrerint el límit de la illeta que originalment estava alineada amb els carrers Major i Pius XII.¹¹ La constatació de referències documentals del carrer de la Infanta (avui Pere Morey) el 1666 confirma el creixement de la zona.

Si els *Stims* de Manacor de 1578 feien esment a sis barraques existents a Manacor, sense especificar la seva ubicació, el que sí es pot confirmar és l'ús del topònim la via de Barracar el 1699 per tal d'indicar el carrer actual. En relació a la zona oriental de la vila, el carrer de la Pedra Llisa (avui Amargura) limitaria la vila en aquesta àrea i apareixeria esmentat amb aquest topònim, segons Fuster (1997) el 1679.¹²

Finalment l'altra zona de desenvolupament ja consolidada durant aquesta època és el barri de Fartàritx, topònim aquest, ben present a la documentació del s. XVII. Hem pogut identificar quatre carrers d'aquesta zona: Cantó de mosson Joan Jaume (avui Sant Jeroni), carrer d'en Frare (avui Llum), illeta de Joan Ballester (avui Figuera) i el carrer que manté el nom de La Creu. També el carrer de n'Agustí Mas apareix documentat a Fartàritx i podria tractar-se del carrer d'en Gil o d'en Figuera. Així doncs, es confirmen les illetes més properes al torrent amb la presència de dos ponts per travessar: el Pont Petit, davant el carrer d'en Figuera, i el Pont Gros, a l'actual carrer Colom, aleshores camí de la Mar, i un tercer pont davant el camí de Fartàritx. Comparant aquestes dades amb el plànol de Berard, el creixement del barri durant els segles XVII i XVIII s'hauria concretat envers l'Est, entorn al camí de la Mar i en direcció al camí de Fartàritx (avui carrer Comtessa), si bé, cal considerar que el barri de Fartàritx ja estava prou consolidat al s. XVII i la seva formació s'iniciaria durant èpoques anteriors.

En el plànol 2 establim una comparació entre la configuració urbana a partir dels carrers documentats, la proposta de Rosselló a partir de les illetes del cadastre de 1685 i la situació descrita per Berard el 1787. De fet, s'observa, en conjunt, una evolució molt moderada si tenim present que es descriu el creixement extensiu urbà de quasi dos segles. La toponímia dels carrers documentats coincideix amb les illetes del cadastre de forma majoritària. Només la zona de s'Antigor no quedaria expressada a les referències documentals, tampoc haurem localitzat l'actual carrer Bartomeu Sastre, ni la formació del carrer del Remei a Fartàritx. La tesi més probable és que, del moment que es troben als diferents límits de la ciutat, aquests serien carrers en formació durant la centúria que ja permetrien la configuració d'una illeta a finals de segle (1685). D'altra banda, ens confirmen les àrees de major dinamisme urbà, especialment la zona propera al convent. Hem inclòs el perfil dibuixat per Berard en la comparació per tal d'evidenciar el lleuger creixement experimentat durant el s. XVIII. Pràcticament, aquest creixement es limitaria a consolidar la urbanització del pati del convent, la formació del carrer Llaurador, la perllongació de l'àrea urbana més

¹¹ CARVAJAL, A.; LLITERAS, J. *Full Parroquial dels Dolors* 22-23, estiu de 1999, pàg. 4.

¹² FUSTER, J. M. *Carrers de Manacor*. Manacor: Ajuntament, 1997, pàg. 19.

enllà de la illeta del carrer de Ciutat- F. Gomila, la consolidació de les illetes properes al torrent i a la plaça dels Pous (avui Ramon Llull) i un cert desenvolupament extensiu a Fartàritx i al Barracar.

CONCLUSIONS

1. La riquesa toponímica descoberta a la documentació consultada ens permet tenir un coneixement prou fonamentat de la realitat urbana de Manacor al s. XVII.

2. Un nombre considerable de topònims documentats al s. XVIII ja eren emprats al s. XVII, alguns es continuen emprant actualment de forma popular i un nombre molt reduït ha esdevingut el nom oficial.

3. El perfil del que es considera habitualment el nucli antic de la ciutat es pot afirmar que ja estava consolidat en el s. XVII. Aquest nucli comptava amb dos conjunts urbans prou definits, ubicats a les dues zones elevades del terreny i separades pel torrent.

4. La configuració urbana de Manacor al s. XVII, fruit de la localització dels carrers documentats, coincideix globalment amb la proposta de Rosselló Verger realitzada a partir de la localització parcial de les illetes dels *Stims* de 1685. Únicament no coincidiria en el grau de desenvolupament de la zona de s'Antigor, ja que el recull toponímic denota un estat inicial de creixement, sense referències expressives al carrer de s'Antigor (avui Pau) i al dels Gerrers, que sí són documentats al s. XVIII, sinó una referència de caràcter genèric al lloc de s'Antigor. Així mateix, no hauríem pogut identificar el carrer Bartomeu Sastre, la formació del qual ja és considerada per Rosselló. Llevat d'aquests carrers, la resta del conjunt urbà és pràcticament coincident.

5. El creixement extensiu de la ciutat entre el 1600 i el 1800 es pot considerar prou moderat, i només una zona urbana reuneix un creixement important: la zona propera al convent. Aquest desenvolupament inicialment estaria motivat per la pròpia construcció de l'edifici, que incentivaria el creixement dels seus voltants envers el torrent i, posteriorment, per un procés de parcel·lació dels terrenys conventuals que es desenvoluparia entre els segles XVIII i XIX que afectaria a la part posterior del solar conventual. L'altra àrea de creixement de certa importància es concreta entorn als eixos radials dels camins: Camí de Ciutat (Joan Lliteras), Camí de S'Atafal (F. Gomila) i Camí de Son Talent (Verònica i Barracar). Fartàritx seria un nucli prou desenvolupat al s. XVII i fins al 1800 tindria un creixement poc significatiu